

Referat af 3. følgegruppemøde for Møn Kulturarvsatlas

Onsdag d. 7. december 2005

Deltagere: Lis Jensen (*Kulturarvsstyrelsen*), Michael Lauenborg (*Kulturarvsstyrelsen*), Erica Heyckendorff (*Berings Tegneste ApS*), Edith Marie Rosenmeier (*Møns Museum*), Kristoffer Buch Pedersen (*Sydsjællands Museum*), Johan Landgren (*Storstrøms Amt*), Axel Knuhtsen (*MTU-formand*), Knud Pedersen (*MTU*), Lene Buur (*PNPM, Kulturmiljø-gruppen*), Heidi Pfeffer (*Kulturmiljørådet*), Rigmor Nielsen (*Foreningen for Bygnings- og Landskabskultur*), Lars Mathiasen (*Lokalhistorisk Forening*), Elo Dahl Mortensen (*Møns Amatørarkæologiske Forening*), Jørgen Grønborg (*Møns Marineforening*), Erik Büchert (*Møn Turistforening*), Søren Spanager (*A21-rådet og DN Møn*), Torben Nielsen (*Sydhavsøernes Landboforening*), Jonna Kjær-Nielsen (*Fanefjord Grundejerforening*), William Houman (*Foreningen Nyord*), Preben Kristiansen (*Stege-Lendemark og Omegns Grundejerforening*), Peter Møller Kristensen, (*Teknisk Chef, Møn Kommune*), og Mette Østergaard Söderlund (*Møn Kommune, ref.*)

Afbud/im.: Knud Larsen (*Borgemester*), Michael Larsen (*Byrådet*), Kjeld Anker Nielsen (*MTU*), Erik Bjerre (*MTU*), Anne Green (*MTU*), Erik Strange (*Bygningsforbedringsudvalget*), Kätthe Vest (*Møns Museumsforening*), Orla Olsen (*Sjællandske Familielandbrug*), Leif Iversen (*repr. for skolerne*), Jette Rasmussen (*Borre og Omegns Borgerforening*), Ole Eskling (*Mandemarke Grundejerforening*), Torben Steen Pedersen (*Gr.for. på Bogø*), Stig Nøhr (*naturvejleder*), Pernille Møller Nielsen (*Møn Kommune*)

Dagsorden:

1. Velkomst v/Peter Møller Kristensen
2. Præsentation af endeligt udkast til arbejdsrapport 1, "Karakteristik af hovedtræk" v./Erica Heyckendorff. (*Rapporten udsendt til følgegruppe-medlemmerne inden mødet.*)
3. Spørgsmål og debat ifm. hovedtræk
4. Præsentation af udkast til arbejdsrapport 2, "Oversigt over kortlægnings-emner" samt forslag til mulige kulturmiljøer v./Erica Heyckendorff og Lis Jensen. (*Rapporten udsendt til følgegruppemedlemmerne inden mødet.*)
5. Spørgsmål og debat ifm. kortlægningsemner og kulturmiljøer
6. Kommende følgegruppemøder v/ teknisk chef Peter Møller Kristensen
7. Evt.

Referat:

Velkomst

Peter Møller bød velkommen pga. afbud fra borgmester Knud Larsen. Peter vil iht. dagsordenen styre mødet med hård hånd, så tidsplanen holdes denne gang!

Endeligt udkast til arbejdsrapport 1, "Karakteristik af hovedtræk"

Erica forklarede kort om de rettelser og tilføjelser, der er sket på 1. arbejdsrapport siden sidst og indbød derefter til bemærkninger af overordnet karakter fra salen.

En del af følgegruppens medlemmer har allerede benyttet sig af muligheden for at fremsende bemærkninger til teksten via mail. Tusind tak for det!

Hvis nogen skulle have fundet faktuelle fejl eller har andre bemærkninger til teksterne bedes disse sendt til tegnestuen pr. mail atlas@arkitektbering (se hjemmesiden www.moen-atlas.dk) eller pr. brev/ på en lap papir til Erica. Det er ikke for sent!

1. arbejdsrapport blev således overordnet gennemgået afsnit for afsnit:

Kapitel om Natur: Fik generelt en god modtagelse. Lene Buur savner dog omtale af Bogø, Farø og Lindholm.

Kapitel om Landskab: Også i dette afsnit savnes beskrivelse af hele kommunen. Nationalparksøgeområdet vægtes for meget i forhold til øvrige områder.

Beskrivelse af herregårdslandskaber savnes

Omvendt skal ikke kun herregårdsalléerne beskrives – også de mønske vejtræer (røn) er et karakteristika.

Rigmor Nielsen foreslår en generel introduktion af hele kommunens geografiske udstrækning for overblikkets skyld.

Lene Buur synes at afsnittet var for generelt om Danmark og savnede en mere mønsk vinkel. Også gerne en mere omfattende beskrivelse af landbrugslandskabets kulturhistorie.

Erik Büchert støttede dette synspunkt og foreslog at man kunne bruge Bodil Mortensens landskabsanalyse fra Nationalpark Pilotprojektet.

William Houman synes at sammenligningen med "danske standardforhold" er meget vigtig for netop at kunne finde de særlige egnskarakteristika.

Rigmor synes også det lokale særpræg skal vægtes mere og så også gerne mere om haver og parker, ikke kun om Liselund.

Kapitel om Kulturhistorie:

Afsnit om oldtid: Kristoffers kort over kulturarvsarealer fungerer ikke uden en uddybende forklaring. Kortet viser områder, hvor der er forøget risiko for at støde på (ikke-synlige) fortidsminder ved jordarbejder. Fortidsminder, der er sikret ved fredning, fremgår ikke af kortet.

Afsnit om middelalder: Bredere beskrivelse af landsbyerne og Stege by ønskes – ikke kun af enkeltbygninger som f.eks. kirkerne.

Også i dette afsnit savnes de lange rids vedr. landbrugslandskabets kulturhistorie (som oftest knytter sig til landsbyerne, herregårdene m.v.)

Flere afsnit: Erik synes at de statistiske Danmarkskort fylder for meget i forhold til hvad de fortæller.

1800: Kortet *Kulturhistorisk inddeling af landskabet* bør trækkes frem i starten af teksten og suppleres med en uddybende beskrivelse af de aktuelle mønske bygdkulturer.

1600: Lene: Kort over *Vang og tægt* findes for hele landet – så det må være muligt at få Farø-Bogø-Lindholm med!

Kapitel om arkitektur:

Afsnit om Byen: Byudviklingen i nyere tid mangler (institutioner, skoler, m.v.)

Erica fortæller, at der arbejdes på at supplere med temakort der viser udviklingen før og nu, f.eks. for andelstidens bygninger, skoler, forsamlingshuse osv.

Rigmor opfordrer til at huske brugsforeningerne – Rigmor sender supplerende materiale.

Erik drømmer om at få hele sukkerindustri-strukturen visualiseret på kort.

Elo Dahl Mortensen oplyser, at der faktisk findes en (privat) internet-hjemmeside om roebanen på Møn (se www.sitecenter.dk/j-bog/roebanenpmn – her findes i øvrigt mange andre interessante kulturhistoriske oplysninger! Red.)

Husk også flinteindustrien – og tang! Gælder også for Bogø!

Jørgen Grønborg oplyser, at Møn Fyr ikke er lukket, det er blot automatiseret og således ikke bemanded mere.

Søren Spanager påpeger, at billedet af Bogø Mølle uden vinger er misvisende. Møllen har skam vinger – om sommeren! Om vinteren tages de ned og vinteropbevares.

Axel Knuhtsen nævner, at træerne på Stege Vold ikke bare "desværre forsvinder". Kommunen har gennem flere år genplantet når der fælles gamle træer. Holdningen til træer på volden er i øvrigt vidt forskellig afhængig af hvilke øjne, der ser. Ses volden som et historisk fæstningsværk er træer på anlægget absolut uønskede. Ønskes billedet af volden som parkanlæg bevaret hører træerne hjemme. Volden er i øvrigt både beskyttet som fortidsminde og pålagt fredskovspligt!

Lene bryder sig ikke om forfatterens personlige bemærkninger i beskrivelsen af byen. Erik B. synes det er fint at de er der og ønsker i stedet at læserne skal vide hvem forfatteren til de enkelte afsnit er.

Lis betoner, at den slags vurderinger blot skal formuleres sobert og i ikke stødende formuleringer.

Johan Landgren synes at arkitekten som fagperson gerne må komme med vurderende bemærkninger.

Afsnit om landsbyer: Erica fortæller, at hun har valgt at strukturere afsnittet efter kommunens infrastruktur og den bevægelse i landskabet, hun derved oplever.

Rigmor gør opmærksom på, at der også er andre (nord-sydgående) retninger og sammenhænge i landskabet end de beskrevne, f.eks. Damme-Askeby–Koster eller Stege-Ulvshale.

Erik B. efterlyser standardiserede kort over landsbyerne før og nu.

Axel savner billeder fra Kokseby og Damme-Askeby (kommunal lokalcenterby).

Elo savner beskrivelse af færgestedet på Marie Grubbes Vej som jo var et centralt sted før Bogø-dæmningen blev etableret.

Faktuelle rettelser vedr. enkeltbygningers tidligere anvendelse o.l. fremkommer også. Erica er allerede oplyst om nogle af dem men modtager stadig gerne sådanne rettelser pr. mail atlas@arkitektbering.dk.

Axel foreslår at gadekær behandles som et generelt tema for landsbyerne.

Knud P. indfører, at samme kunne siges om forsvarsanlæg.

Lis mener at sådanne beskrivelser fanges i 2. arbejdsrapport under *Emner*

Afsnittet om Byggeskik var der desværre ikke tid til at gennemgå. Erik B. synes at afsnittet virker for kort. Erica har ikke mere til afsnittet, så tilføjelser modtages gerne!

Udkast til arbejdsrapport 2, "Oversigt over kortlægnings-emner" samt forslag til mulige kulturmiljøer

Lis lagde ud med, for overblikkets skyld, at vise 2 overheads over forundersøgelsens faser og kortlægningen og feltarbejdet ifm. udpeging af kulturmiljøerne (*kopier vedlagt ref.*)

Ved sidste møde brainstormede gruppen en mængde af kulturmiljø-emner frem på KIP-skemaet. Alle disse emner skal vi have i spil nu: HVOR ligger de tilbageværende, synlige mulige kulturmiljøer, dvs. lokaliteter, i Møn kommune?, spørger Lis.

Konsulentfirmaet har arbejdet videre med skemaerne efter de input, følgegruppen gav sidste gang. Erica nævnte dog, at den fremsendte arbejdsrapport 2 stadig fremstår meget summarisk, og at konsulentgruppen især har vægtet at beskrive 30 sandsynligvis oplagte kulturmiljøer, heraf 10 mere uddybende. Rapporten mangler således stadig beskrivelse af de enkelte *EMNER*.

Tidsepokerne, der omtales først i rapporten, er særligt tilpasset de mønske forhold, således at vigtige perioder i vores lokalhistorie fremhæves.

Følgegruppen tog vel imod denne tidsinddeling, dog med enkelte bemærkninger. Lene pointerer, at middelalderen historisk set ikke går til 1660, men godkender inddelingen hvis blot den benævnes middelalderen *OG TIDEN* frem til 1660.

Erik synes at sidste afsnit skal hedde Industrialiseringen i stedet for Industriel produktion og stillede i øvrigt spørgsmålstegn ved, hvor langt op i vor tid, atlasarbejdet skal dække.

Lis pointerede at nutiden skal lidt på afstand før vi kan vurdere, hvad der er kulturhistorisk interessant. Den ny pølsevogn (café) på torvet skal således ikke med – men kulturarven op til ca. 1970'erne vil man godt kunne beskrive.

Erik B. kan slet ikke lide metoden med KIP-skemaerne. Han synes at skemaerne bare skulle være en baggrundsøvelse, at metoden virker overfladisk og at skemaerne fylder for meget i rapporten og i stedet bare skulle med som bilag.

Lis synes metoden virker godt, men at vi skal have mange, mange flere konkrete kulturmiljøer nævnt i sidste spalte.

Erica beskriver skemaerne som en foreløbig råskitse i en løbende proces. Skemaerne er et nødvendigt redskab for at kunne lave rapporten færdig.

Sidste gang gennemgik vi kun skemaerne fsva. tidsepoker, landskabstemaer og emner – nu er det vigtigt at vi får de enkelte lokaliteter sat på! På sidste møde blev der faktisk nævnt mange lokaliteter – desværre blev de ikke noteret ifm. gennemgangen af emner.

Rigmor synes processen og metoden er god, men at det ikke er let at gennemføre en så omfattende opgave i et så stort forum.

Vi forsøger trods alt at gennemgå listerne på mødet og tilføjer konkrete kulturmiljøer. Gennemgang af de første tidsepoker giver et pauvert udbytte, idet mange af fortidens kulturminde er ikke længere synlige i landskabet. Konsulentgruppen vil vurdere, hvilken tidsepoke et konkret forslag til et muligt kulturmiljø skal placeres i.

De sidste to perioder – fra 1790 til nutiden – forventes derimod at give et stort udbud af forslag til kulturmiljøer. Desværre blev klokken 18.00 og vi nåede ikke at gennemgå disse skemaer. Konsulentgruppen arbejder videre med listerne efter mødet og tilføjer de resterende forslag til konkrete kulturmiljøer. Evt. supplerende forslag modtages meget gerne på atlas@arkitektbering (eller send udskrevne skemaer fra hjemmesiden www.moen-atlas.dk med kommentarer til Berings Tegnstue, Kragevigvej 17, 4720 Præstø) **ASAP!** Erica er underlagt en stram tidsplan for aflevering af 2. arbejdsrapport, så forslag skal sendes inden 1 uge!!!

Johan minder om, at de 22 kulturmiljøer, der blev udpeget i forbindelse med Pilotprojekt Nationalpark Møn er selvskrevne i listen.

Kommende følgegruppemøder

Peter Møller mindede om, at de næste 3 følgegruppemøder allerede er fastlagt og afholdes som følger:

Torsdag den 12. januar 2006
kl. 15.30-18.00

4. Følgegruppemøde i Byrådssalen på Rådhuset

Onsdag den 25. januar 2006
kl. 13-16.30

5. Følgegruppemøde
Introduktion i Byrådssalen på Rådhuset,
herefter byvandring i Stege

Lørdag den 4. februar 2006
kl. 10-15

Bustur til kulturmiljøer

Mødet sluttede omtrent planmæssigt, ca. kl. 18.10.

Arbejdsgruppen takker endnu engang for jeres aktive bidrag på mødet og opfordrer til, at evt. kommentarer og bemærkninger til rapporterne, der skulle dukke op efter mødet, sendes til Erica på Berings Tegnesteue på atlas@arkitektbering.dk **snarest muligt!**

Mette Østergaard Söderlund
Landskabsarkitekt
Møn Kommune